

dr. Livija
Knaflič,
Andragoški
center Slovenije.

MOST DO IZOBRAZBE

Izobraževalni program za odrasle z desetimi ali manj leti šolanja

POVZETEK

Most do izobrazbe je izobraževalni program, namenjen odraslim z desetimi ali manj leti šolanja, ki želijo nadaljevati z izobraževanjem na ravni srednje šole. Cilj programa je odrasle, ki se ponovno vključujejo v izobraževanje, bolje pripraviti na izobraževanje, da bodo zato tudi uspešnejši. Program vključuje obnavljanje ali pridobivanje temeljnih spretnosti, povezanih s pismenostjo, socialne spretnosti, spoznavanje učnih metod in načel vseživljenjskega učenja. Začetni uspeh je ključnega pomena za motivacijo manj izobraženih, ki se vključujejo v izobraževanje, saj ima velika večina med njimi za seboj neugodne izkušnje s šolanjem. Pričakujemo, da bodo izvajalci programa Most do izobrazbe ob večji prepoznavnosti izobraževalnih ciljev in vsebin lažje prišli do udeležencev, da bo program za udeležence zares privlačen in jim bo resnično pomenil most v boljšo prihodnost.

Ključne besede: izobrazba, izobraževalni program, temeljne spretnosti, pismenost, vseživljenjsko učenje

UVOD

Pismenost v najširšem pomenu besede je v informacijski dobi eno najpomembnejših sredstev za doseganje različnih ciljev na osebni in družbeni ravni. Način življenja in družbena ureditev postajata bolj zapletena in nalagata posamezniku čedalje večje zahteve glede ravni pismenosti, ki jo potrebuje pri opravljanju svojih vlog na delovnem mestu in v družini ter za kulturno in družbeno udejstvovanje.

Skladno s hitrimi spremembami v družbi se v zadnjih desetletjih spreminja tudi pojmovanje pismenosti. Včasih je pismenost pomenila spretnost, ki jo je posameznik obvladal ali ne

(pismen/nepismen), danes pa pomeni spretnost, ki zajema različne bralne, pisne, računske in računalniške spretnosti, ki posamezniku vse skupaj omogočajo iskanje, izbiro in rabo informacij za različne osebne in družbene potrebe. Za doseganje določene ravni pismenosti potrebuje posameznik tako sposobnosti, ki mu omogočajo sprejemanje in predelovanje informacij, določeno temeljno znanje kakor tudi komunikacijske spretnosti sporočanja in izražanja. K boljši rabi pismenosti pripomorejo tudi nekatere življenjske izkušnje, usvojene učne tehnike ter osebne značilnosti, kot sta kritičnost in samostojnost.

Za spretnosti, ki se obravnavajo kot sestavni

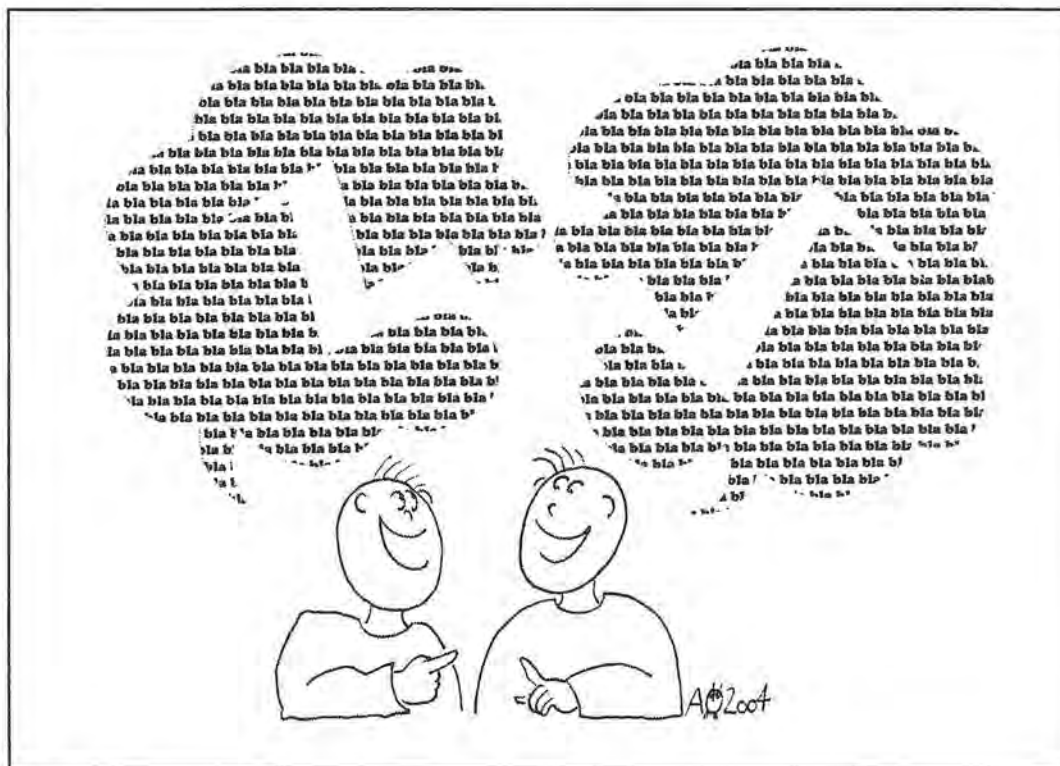
V Memorandumu o vseživljenjskem učenju (2000), ki ga je sestavila Komisija Evropske skupnosti, najdemo izraz *nove temeljne spretnosti*, ki zajema: rabo informacijsko-komunikacijske tehnologije (računalništvo, internet), obvladanje tujih jezikov, tehnološko kulturo, podjetnost in socialne spretnosti. Opredelitev novih temeljnih spretnosti je zelo široka in določa ključna področja, ki jih je treba razvijati pri otrocih – bodočih odraslih. Razširjena opredelitev temeljnih spretnosti ne pomeni, da "tradicionalno" opredeljene temeljne spretnosti branja, pisanja in računanja niso več pomembne ali potrebne; gre za večdisciplinarno in integrirano opredeljevanje znanja in spretnosti, ki jih posameznik potrebuje. Branje, pisanje in računanje so spretnosti, ki jih dandanes potrebuje na zahtevnejši in mnogo bolj celostni ravni, potrebuje pa tudi njihovo rabo v računalniški obliki.

in neločljivi del spretnosti, povezanih s pismenostjo, se v strokovni literaturi v zadnjem desetletju pogosto uporablja izraz *temeljne spretnosti* (angl. basic skills) in/ali *ključne kompetence* (angl. key competencies).

Enako je z znanjem tujih jezikov, ki dandanes postaja nujno za veliko večino prebivalstva. Od posameznika se pričakuje tudi večja avtonomnost v delovanju, za kar sta potrebni večja samozavest in podjetnost pa tudi ustre-

zna raven socialnih spretnosti. Hitre spremembe v načinu življenja terjajo nenehno, vseživljenjsko učenje ter pridobivanje novega znanja in spretnosti, s katerimi se posameznik lažje prilagaja spremembam.

V okviru mednarodnega OECD projekta DeSeCo¹ (Rychen & Salganik, 2001) je skupina strokovnjakov z različnih področij poskušala dognati sklop kompetenc, ki jih posameznik nujno potrebuje za vodenje

Kakšna znanja in spretnosti potrebujemo za vodenje življenja?

Od pismenosti k temeljnim spretnostim in ključnim kompetencam.

77 odstotkov odraslih ne dosega ravni pismenosti za osebni razvoj.

uspešnega in odgovornega življenja. Kompetenca je opredeljena kot sposobnost uspešnega soočanja z zapletenimi zahtevami v

določeni situaciji (kontekstu). Učinkovito delovanje na področju ključnih kompetenc pomeni, da posameznik vključuje/povezuje znanje, kognitivne in praktične spretnosti, prav tako pa tudi družbene in vedenjske se-

stavine, kot so stališča, čustva, vrednote in motivacijo. Tri temeljne kategorije ključnih kompetenc so: *interakcija v družbeno heterogeni skupini* (delovanje v stiku z drugimi

posamezniki, sodelovanje, uspešno pogajanje in reševanje sporov); *avtonomno delovanje* (uveljavljanje svojih pravic, interesov, odgovornosti, omejitev in potreb) in *interaktivna raba orodja* (raba jezika, simbolov in besedil, interaktivna raba zna-

nja in informacij ter interaktivna raba tehnologije) (Rychen & Salganik, 2003). Opredelitev je večrazsežnostna in ohlapna. Ob takšnem opredeljevanju kompetenc se zastavlja vprašanje njihove uporabnosti pri načrtovanju in izvajanju izobraževanja na katerikoli stopnji izobraževanja.²

Izrazoslovje se spreminja skladno z razvojem teorije, pa tudi zaradi pragmatičnih razlogov.³ Izraza *temeljne spretnosti* in *ključne kompetence* se pogosteje uporabljata v strokovnem slovstvu zlasti takrat, kadar je le-to namenjeno izobraževalcem,

saj se strokovnjaki poskušajo izogniti izrazu "pismenost", ker je nekoliko preozek in tudi zaradi slabšalnega pomena, ki ga lahko prinaša v področje izobraževanja, še zlasti izobraževanja odraslih, ki so z opismenjevanjem

zaključili že zdavnaj. Izraz *pismenost* in na splošno različne vrste pismenosti: *bralna, besedilna, računska, dokumentacijska, računalniška, informacijska* itn., se pogosteje srečujejo v gradivih, ki predstavljajo izsledke raziskav.

RAZISKOVALNI IZSLEDKI O PISMENOSTI

Večje potrebe in zahteve sodobne družbe in gospodarstva glede pismenosti so med raziskovalci povečale zanimanje za njeno raziskovanje. V zadnjem desetletju je bilo opravljenih več mednarodnih raziskav o pismenosti različnih ciljnih skupin prebivalstva. V Sloveniji so bile izvedene naslednje mednarodne raziskave pismenosti: IEA⁴ (1995), IALS⁵ (2000), PIRLS⁶ (2003).

Podatki iz mednarodne raziskave o pismenosti odraslih za Slovenijo⁷ (International Adult Literacy Survey, IALS), izpeljane pod okriljem OECD, kažejo, da kar 77 odstotkov odraslih ne dosega ravni pismenosti, potrebne za razumevanje in rabo pisnih informacij v vsakdanjem življenju, doma, na delovnem mestu in v družbi, ali ravni, ki omogoča doseganje ciljev, kot so pridobivanje znanja in osebni razvoj. Rezultati so pokazali tudi, da je delež odraslih, ki so dosegli le prvo raven pismenosti (najnižjo od petih ravni), v Sloveniji bistveno večji kot v drugih državah, ki so sodelovale v raziskavi.

Mednarodne primerjave so pokazale, da je zaključena srednješolska izobrazba tista, ki ustreza sodobnim zahtevam življenja; dvanajst let šolanja se je v raziskavi pokazalo kot mejna točka, na kateri temeljne spretnosti dosežejo kvalitativno in kvantitativno raven, ki je dokaj stabilna in ustreza zahtevam današnjega časa. Podatki iz iste raziskave opozarjajo zlasti na mlajše odrasle v Sloveniji v starosti od 16 do 25 let, ki so opustili šolanje, saj ti dosegajo precej nižje ravni pi-

smenosti kot tisti, ki se še izobražujejo (Knaflič, 2001).

Podatki Statističnega urada Slovenije iz popisa prebivalstva leta 2002 kažejo, da 33 odstotkov prebivalstva nad 15. letom kot zaključeno stopnjo izobrazbe navaja končano osnovno šolo, 54 odstotkov pa končano srednjo šolo (podatki v popisu ne vsebujejo informacije o vrsti in trajanju srednje šole).

UKREPI ZA ZVIŠEVANJE RAVNI PISMENOSTI

Potreba po zviševanju ravni pismenosti se pri posameznikih pokaže takrat, ko s svojimi spretnostmi in vzorci ne morejo shajati v vsakdanjih položajih. Težave, povezane s pismenostjo, skušajo odrasli prikriti, pogosto pa jih sploh ne prepoznajo, o njih le redko spregovorijo odkrito, saj se jih navadno sramujejo. Omenjena raziskava o pismenosti odraslih (IALS) nam to tudi potrjuje: pri lastnem ocenjevanju spretnosti branja, pisanja in računanja je kar 95 odstotkov odraslih v Sloveniji odgovorilo, da so zadovoljni s svojimi spretnostmi branja in pisanja. Razmeroma visoka stopnja zadovoljstva in obenem nizke dosežene ravni pismenosti več kot dveh tretjin prebivalstva kažejo, da večina odraslih

Pismenost kot spretnost je zelo odvisna od uporabe; pogostejša uporaba omogoča ohranjanje pridobljenih in razvoj novih spretnosti, kot je npr. v zadnjem času računalniška pismenost. Po drugi strani pa odrasli, ki v življenjskem okolju (delovno mesto, družina, prosti čas) spretnosti ne uporabljajo redno, postajajo manj izurjeni in svojih spretnosti ne ohranjajo, razvijajo in izpopolnjujejo v skladu z novimi načini in tehnologijo komunikacije. Nekateri odrasli zaradi načina življenja izgubijo celo že pridobljene spretnosti in si jih morajo osvežiti ali nanovo pridobiti.

nima težav zaradi šibkih bralnih in pisnih spretnosti (oziroma se jih ne zaveda) in da svoje morebitne primanjkljaje v delovnem, družinskem in širšem okolju uspešno zapolnjujejo. Spontano izpopolnjevanje na področju temeljnih spretnosti je odvisno od razvoja računalniške tehnologije in njenega prodora na različna področja človekovega delovanja. V

državah z višjo stopnjo tehnološkega razvoja so prebivalci vsakodnevno in pogosto v položaju rabe računalniških spretnosti in sproti urijo in izpopolnjujejo svoje spretnosti, povezane s pismenostjo.

Ključno vlogo pa imajo ukrepi, ki si jih zastavljajo različne države kot odgovor na podatke o doseženih ravneh pismenosti svojega prebivalstva, saj raziskave kažejo, da v vsaki državi del odraslega prebivalstva ne dosega ravni pismenosti, kakršno zahteva današnji čas. Prav te ugotovitve so spodbudile nekatere države, da so začele načrtovati ukrepe za zviševanje ravni pismenosti in temeljnih spretnosti. (Pregled ukrepov v posameznih državah je podala J. Mirčeva v AS, št. 2/2003.) Pri nas je bila ustanovljena Komisija za pripravo smernic za razvoj pismenosti pri

Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport (2002), na Andragoškem centru Slovenije pa so izdelane strokovne podlage za Strategijo za dvigovanje ravni pismenosti odraslih v Sloveniji (2003).

Zviševanje ravni pismenosti se povezuje s potrebami ljudi.

Predvideti je treba več programov, prilagojenih posameznim ciljnim skupinam. Za doseganje večjih učinkov pa je potrebno veliko pozornosti nameniti motiviranju posameznikov za vključevanje v izobra-

33 odstotkov Slovencev ima končano zgolj osnovno šolo.

Odrasli se funkcionalne nepismenosti sramujejo.

Povsod po svetu del odraslega prebivalstva ne dosega želene ravni pismenosti.

ževalne programe nasploh. Večina med njimi namreč potrebe po izpopolnjevanju svojih spretnosti verjetno ne zaznava. Mnogi odrasli, ki imajo manj kot 10 let šolanja, imajo slabe izkušnje s šolo zaradi šolskega neuspeha ali drugih razlogov, zaradi katerih so prvotno šolanje opustili. Manjša motiviranost za izobraževanje je pogosto povezana tudi s slabim življenjskim položajem: brezposelnostjo, stanovanjsko stisko, pomanjkanjem denarja itn. Pri manj izobraženih in navadno tudi revnejših plasteh prebivalstva je neskladje med doseženo ravni pismenosti in potrebami sodobne družbe največje. Zato je prav, da se jim nameni več pozornosti pri oblikovanju programov in hkrati poskrbi, da so ponujeni programi zanje čimbolj dostopni.

Prvi program, namenjen zviševanju ravni pismenosti "Usposabljanje za življenjsko uspešnost", skrajšano UŽU, je začel nastajati leta 1992 in bil dokončno oblikovan leta 1994. Zasnovan je bil na takratnih načelih programov za opismenjevanje odraslih in se je uspešno umestil med poklicne programe za odrasle kot splošni del USO programov. Z ukinjanjem teh pa se je zamajal položaj programa UŽU, ker ni bil več zanimiv za udeležence.

Strokovna skupina, ki je vodila projekt, je ugotavljala, da je treba program preoblikovati in bolj prilagoditi različnim ciljnim skupinam, različnim družbenim in življenjskim okoliščinam, ki zahtevajo temu primerno prilagojeno učenje in učne razmere. Poleg izkušenj z izvajanjem nekdanjega programa UŽU in izsledkov mednarodne raziskave o pismenosti odraslih so k razmisleku o nadaljnjem razvoju programov za zviševanje ravni pismenosti spodbudili tudi izsledki evalvacijske študije "Evalvacija srednješolskega formalnega izobraževanja brezposelnih – Program 5000" kot tudi "Evalvacija učne pomoči brezposelnim". Obe sta pokazali, da

odrasli, ko se vključujejo v izobraževanje, potrebujejo svojevrstno pripravo na izobraževanje: spodbujanje (motiviranje) za učenje, spoznavanje različnih učnih metod in učno pomoč.

Na Andragoškem centru Slovenije smo na podlagi pridobljenih izkušenj s programom UŽU, raziskovalnih izsledkov in drugih spoznanj zaenkrat razvili dva nova UŽU programa za zviševanje ravni pismenosti prebivalstva: *Beremo in pišemo skupaj* in *Most do izobrazbe*.⁸ *Beremo in pišemo skupaj* je program družinske pismenosti, namenjen manj izobraženim staršem, ki želijo dejavno prispevati k večji šolski uspešnosti svojih otrok na začetku šolanja, pa sami tega ne zmorejo in potrebujejo osvežitev spretnosti na področju pismenosti.

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM MOST DO IZOBRAZBE

Most do izobrazbe je izobraževalni program, namenjen odraslim, ki nimajo končane štiritletne srednje šole oziroma imajo deset ali manj let šolanja, se pa želijo naprej izobraževati. Udeleženci se vključujejo v program pred ali na začetku nadaljevanja šolanja. Gre za ljudi s skromno razvitimi šolskimi spretnostmi in šibkim temeljnim znanjem, ki se, kot je pokazala tudi evalvacija *Programa 5000*, najpogosteje ne znajo učiti, in večino ne obvladajo osnovne rabe računalnika. Za odrasle, ki so motivirani za nadaljevanje šolanja, je pomembno, da se dobro pripravijo na ponovno izobraževanje in ne doživijo učnega neuspeha, ki je verjetno mnoge med njimi pred leti prisilil, da so šolanje opustili.

Cilji programa se uresničujejo na naslednjih področjih:

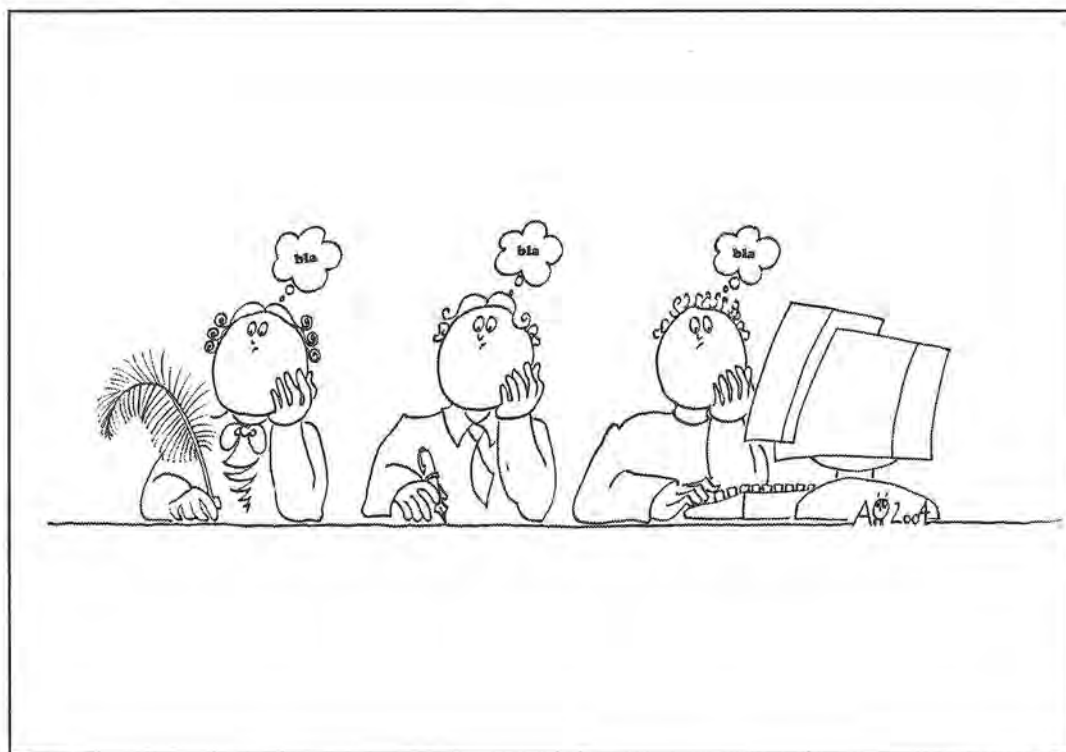
- *temeljno znanje in spretnosti*, v okviru katerega gre za obnavljanje in pridobivanje temeljnih spretnosti, povezanih s pismenostjo, dopolnjevanje temeljnega znanja in

splošne poučenosti, potrebnih za nadaljnje šolanje, usposabljanje za iskanje, izbiro in rabo informacij ter temeljno računalniško usposabljanje;

- *socialne spretnosti*, to je obvladovanje običajnih socialnih položajev, odnosov v skupini za potrebe skupinskega dela, načinov za izražanje kritike in pohvale pa tudi pravil za reševanje sporov in pogajanje med člani skupine;
- *aktivno državljanstvo* skozi spoznavanje vlog in pravic odraslega v izobraževalnem sistemu, ugotavljanje lastnih vrednot in sprejemanje drugačnosti ter spoznavanje temeljnih načel demokratičnih medčloveških odnosov;
- *vseživljenjsko učenje* s pridobivanjem učnih tehnik, potrebnih za lastno izobraževanje, načrtovanje lastne izobraževalne poti, sprejemanje vseživljenjskosti učenja oziroma sprejemanje učenja kot poti do boljše kakovosti življenja.

Novejši programi za zviševanje ravni pismenosti obsegajo usposabljanje za kritično poslušanje, razumljivo izražanje, branje z razumevanjem, pisno izražanje, ki je razumljivo za druge, rabo štirih osnovnih računskih operacij za reševanje problemov in temeljno rabo računalnika. Pismenost se obravnava kvantitativno in kvalitativno, torej glede na različne ravni in vrste pismenosti, kot so besedilna, dokumentacijska in računska pismenost. Za razvijanje naštetih spretnosti je potrebno tudi temeljno znanje ali splošna poučenost o svetu, ki nas obkroža, in o družbi, v kateri živimo.

Tako kot se na znanstvenem področju spreminja pojmovanje pismenosti, se tudi v izobraževanju spreminjajo vsebine izobraževalnih programov, namenjenih zviševanju ravni pismenosti. Programov pismenosti za odrasle na ravni alfabetske pismenosti, to je pridobivanja bralne spretnosti (prepoznavanja črk in razumevanja besed), pisne spretnosti (pretvarjanje ustnega govora v pisnega) in računske spretnosti (obvladanje štirih račun-

Projektno programiranje omogoča veliko prilagodljivost programa.

skih operacij), naša država ne potrebuje. Potrebuje pa izobraževalne programe za odrasle, namenjene predvsem razvijanju temeljnih spretnosti, povezanih s pismenostjo na zahtevnejši/višji ravni, in z vsebinami, ki presegajo ozko področje pismenosti, kot so branje, pisanje in računanje.

Za obvladanje celostno zasnovanih temeljnih spretnosti so nujne nekatere socialne komunikacijske spretnosti (saj se je pismenost razvila kot oblika komunikacije). Da bi bila komunikacija čim bolj učinkovita, se k razvijanju spretnosti, neposredno povezanih s pismenostjo, dodajajo spretnosti, povezane s socialno komunikacijo, kot so aktivno poslušanje, izražanje v obliki jaz sporočil, načini sodelovanja z drugimi za timsko opravljanje dela, reševanje sporov in pogajanje med posamezniki.

Na splošno je pomembno, da se izobraževalni program za odrasle, ki so si že pridobili nekaj znanja in izkušenj, oblikuje tako, da je čim bližje njihovem življenjskemu položaju ali okolju in da podaja novo znanje in spretnosti v obliki, primerljivi s položajem, v katerem bodo pridobljeno znanje in spretnosti uporabljali.

Pri oblikovanju programov za posamezno ciljno skupino načrtujemo ustrezne prilagoditve, saj je za ciljno skupino, ki se vključuje v izobraževanje, zelo pomembno, da v vsebinah prepozna položaje iz svojega vsakdanjega življenja ter da pridobljeno znanje lahko prenese/uporabi pri svojih vsakdanjih opravkih v delovnem, domačem in družbenem okolju.

Motivi za izobraževanje v programu *Most do izobrazbe* so lahko zelo različni – od želje po višji stopnji izobrazbe do želje po obvladanju

preprostejših temeljnih spretnosti, potrebnih v vsakdanjem življenju: uporabi interneta, izpolnjevanju obrazcev (npr. za davčno napoved), uporabi avtomatov in podobno.

Za pridobivanje večjega števila udeležencev je pomembna tudi izbira vsebin, ki temeljijo na življenjski kulturi in vrednotah udeležencev, tako da lahko ti prepoznajo v izobraževalnem programu tisto, kar sami zares potrebujejo. Vsebinsko je program za zviševanje pismenosti pri odraslih obširen in odprt za različne vsebine, zato da lahko zadosti številnim različnim potrebam udeležencev, zagotavljati pa mora pridobivanje temeljnih spretnosti. Program se izvaja v obliki projektov, ki predstavljajo vsebine iz vsakdanjega življenja posameznika; pri uresničevanju projektov pa prevladujejo dejavnosti, ki razvijajo različna področja pismenosti. Takšni projekti so lahko "Obisk in seznanjanje z uporabo knjižnice", "Spoznavanje in preizkušanje različnih učnih tehnik", "Praznovanja – kaj in kako?" ipd.

Ob ponovnem vključevanju v izobraževalni program marsikateri posameznik podoživlja neuspeh iz svoje šolske preteklosti ali neuspeh pri ohranjanju nekoč že pridobljenega znanja. Pomembno je, da posameznik izobraževanje doživi kot nekaj prijetnega, dejavnost, s katero pridobiva nekaj koristnega zase, in da odkriva področja, na katerih se bo lahko uveljavljal, ne pa doživljal neuspeh. Cilj programa *Most do izobrazbe* je, da pripravi udeležence za nadaljnje izobraževanje in prispeva k večji uspešnosti, v položaju, ko udeleženci preskušajo "drugo priložnost" (second chance).

Program istočasno izvajata dve učiteljici. S tem se zagotavlja primerno prilagojen in individualiziran pristop ter nemoteno potekanje programa, če kateri od udeležencev potrebuje pomoč ali nastopi kakšen problem z učnimi pripomočki. Učiteljem priporočamo, da pri izvedbi programa vključujejo prostovoljce, ki

Pot do boljših (enakih) možnosti vodi preko izobrazbe.

lahko v okviru študentske prakse sodelujejo pri izvajanju programa. Učitelji se usposablajo po posebnem programu Temelnjega usposabljanja za učitelje v programih UŽU, ki ga izvaja Andragoški center Slovenije.

ZAKLJUČEK

Pot do boljših možnosti v življenju marsikaterega posameznika pelje prav preko doseganja višjih stopenj izobrazbe. Življenje na pragu 21. stoletja postavlja srednjo šolo (dvanaestletno šolanje) kot prag izobrazbe, ki omogoča posameznikom doseganje zadovoljive ravni pismenosti v najširšem pomenu in ustreza zahtevam današnjega časa (organiziranosti družbe in stopnji tehnološkega razvoja).

Program *Most do izobrazbe* je namenjen predvsem odraslim z deset ali manj leti šolanja, ki želijo nadaljevati z izobraževanjem na ravni srednje šole. Za tak korak obstajajo velike možnosti, saj poleg *Programa 10.000* nastajajo tudi nove pobude s ciljem zmanjševanja izobražbenega primanjkljaja v Sloveniji. Cilj programa *Most do izobrazbe* je, da bodo odrasli, ki se ponovno vključujejo v izobraževanje, bolj pripravljeni na izobraževanje in zato uspešnejši. Program omogoča obnavljanje ali pridobivanje temeljnih spretnosti, povezanih s pismenostjo, socialne spretnosti, spoznavanje učnih metod in načel vseživljenjskega učenja. Začetni uspeh je ključnega pomena za motivacijo manj izobraženih, ki se vključujejo v izobraževanje, saj ima velika večina med njimi za seboj neugodne izkušnje s šolanjem.

Pričakujemo, da bodo izvajalci programa *Most do izobrazbe* ob večji prepoznavnosti izobraževalnih ciljev in vsebin lažje prišli do udeležencev ter da bo program zares privlačen za udeležence in jim bo resnično pomenil most v boljšo prihodnost.

LITERATURA:

Barton, D., Padmore, S. (1994). Roles, Networks and Values in Everyday Writing. V Garadhol, D., Maybin, J., Stierer, B. (ur.), *Researching Language and Literacy in Social Context*. The Open University, Milton Keynes.

Cecil Smith, M. (1998). Literacy for the twenty-first century: research, policy, practices, and the National Adult Literacy Survey. Praeger, London.

Evalvacija srednješolskega formalnega izobraževanja brezposelnih – Program 5000: fazno poročilo, vodja projekta Olga Drogenik. Andragoški center Slovenije, Ljubljana, 2001, 451 str.

Kranjc, A. (1988). Analiza funkcionalne nepismenosti v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 39, št. 3/4, str. 147–158.

Knaflič, L. (2001). Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šolskih otrok. ACS, Ljubljana.

Mirčeva, J. (2003). Dvigovanje ravni pismenosti prebivalstva. Andragoška spoznanja, letnik 9, št. 2., str. 6–18.

Literacy in the Information Age (2000). OECD, Pariz.

Program Usposabljanje za življenjsko uspešnost (1994). Ljubljana: ACS.

Quigley, A. B. (1997). Rethinking literacy education: the critical need for practice-based change. Jossey-Bass, San Francisco.

Rečnik, M. (2000). Evalvacija učne pomoči brezposelnim. Ljubljana: ACS.

Rychen, D. S., Salganik, L. H. (ur.) (2001). Defining and selecting key competencies, Hogrefe & Huber Publishers.

Rychen, D. S., Salganik, L. H. (ur.) (2003). Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society. Hogrefe & Huber Publishers.

Statistični letopis 2003. Ljubljana: Statistični urad RS.

Stein, S. (2000). Equipped for the future: content standards : what adults need to know and be able to do in the 21st century. Washington: NIFL.

Strategija za dvigovanje ravni pismenosti odraslih v Sloveniji (strokovne podlage) (2003). Ljubljana: ACS.

Tuijnman, A. C. (2001). Pismenost odraslih v Sloveniji. Andragoška spoznanja, 1/2001, 68–77 str.

Weinert, F. E. (2001). Concept of Competence: A Conceptual Clarification. V Rychen, D. S., Salganik, L. H. (ur.) (2001). Defining and selecting key competencies. Hogrefe & Huber Publishers.

¹ DeSeCo je kratica za "Defining and Selecting Key Competencies".

² Weinert (2001), ki je tudi eden od sodelavcev na pro-

jektu, analizira različne opredelitve kompetenc v družboslovju, a se izogiba podati poenoteno opredelitev in svari pred tako kompleksnimi opredelitvami, saj upravičeno dvomi, da si z njimi šolstvo in politika v praksi ne moreta pomagati.

³ Med raziskovalci pismenosti, ki so omejeni z razpoložljivimi merskimi pripomočki, se srečujejo izrazi, kot je bralna, besedilna, dokumentacijska, računska ali matematična, znansivena ipd. pismenost.

⁴ Raziskovalno poročilo: Elley, Gradišar, Lapajne (1995). *Kako berejo učenci po svetu in pri nas?*

⁵ Raziskovalno poročilo: *Literacy in the Information Age* (2000). OECD.

⁶ Raziskovalno poročilo: Mullis, I. V. S. idr. *PIRLS 2001 international report*. Chessnut Hill. MA.

⁷ Raziskavo je za Slovenijo izpeljal Andragoški center Slovenije.

⁸ Programa so sestavile: dr. Livija Knaflič, Natalija Žalec, spec. andrag., in Sonja Klemenčič, prof., vse iz Andragoškega centra Slovenije.